

H. Bock; Kreuterbuch, 1560, von Hergots bertlin oder welschen Bibernell.

Geschreven en vertaald door Nico Koomen.

Von Hergots bertlin oder welschen Bibernell. CLVII.

(1 Blüt kraut, Sanguisorba. Pimpinella Italica.) Wiewol diese wurtzel auch schlecht lang und glatt ist, als Bibenell, zů dem das kraut oder bletter, sampt stengel, der Bibenellen sich vergleichen, so ist doch gar ein anderer geruch und geschmack an disem gewechs die sich mit den grünen Eycheln vil mehr, dann mit der Bibernellen zůdragen, zů dem so seind die bletter etwz blofarber, linder und zärter dann der Bibenellen. Die stengel braunfarb, gantz glatt und dünn, wie rocken helmer, unnd doch mit wenig wollen oder har uberzogen. Dise stengel tragen nit gekrónte blůmen, wie andere Epff gewechs, sonder die blůmen auff den glatten stengeln, seind nichts anders dann runde kleine kópflin, voller lóchelin od heüplin, wie die rossen der Bynen anzůsehen. Dıß gewechs findt man auch auff dūrten rauhen rechen, ungebawten áckern unnd feldern, so die Sonn stets haben mógen, blůet gegen dem Brachmonat.

(2. Megelkraut.) Das ander geschlecht ist dem ersten

Van heer Gods baardje of Waalse bevernel. 157.

Hoewel deze wortel ook recht lang en glad is zoals bevernel boven dat het kruid of bladeren, samen met stengels de bevernel zich vergelijkt zo is toch geheel een andere reuk en smaak aan dit gewas die zich met de groene eikels veel meer dan met de bevernel toedraagt, boven dat zo zijn de bladeren wat blauwer gekleurd en zachter dan de bevernel. De stengels bruinkleurig, gans glad en dun zoals een roggehalm en doch met weinig wol of haar overtrokken. Deze stengels dragen geen gekroonde bloemen zoals andere eppe gewas, maar de bloemen op de gladde stengels zijn niets anders dan ronde kleine kopjes vol gaatjes of huisjes zoals de raten van de bijen aan te zien. Dit gewas vindt men ook op droge ruwe rekken, ongebouwde akkers en velden zo de zon steeds hebben mogen, bloeit tegen juni. Dat andere geslacht is de eerste gelijk, echter mooier, liefelijker en groter. De bloemen ketel of kastanjebruin zoals de barnsteen. Deze

änlich, aber schöner, holdseliger und grösser. Die blumen Kessel oder Kestenbraun, als Rótelstein. Dise blumen wachsen in dürten wysen unnd grab pletzen.

Von den Namen.

Diser geköpfften blumen namen hab ich nit anderst können erfahren, dann das man sie im Gaw gegen Wormbs und Speier Hergots Bertlin nennet, wa her, weiß ich nit, mócht wel der braunen farben halben disen namen überkommen haben. (Hergots bertlin.) Das ander geschlecht, so im Westerich wechþt, nemlich das mit den geelbraunen kópffechten blumen, erstlich beschriben, [392] nennen die weiber daselbst Megelkraut, brauchen das zû den Genþen, wann sie den schnuppen oder pfüffþ haben. Darumb das dþ kraut mit den blettern der Bibenellen gleich ist, vermeint solchs auch ein Apium zû sein. (Genþ artznei.) Es ist aber aller ding kein Apium, etlich sprächen es sei vera Pimpinella Italica oder Hortensis, gefelt mir nit. (Pimpinella Italica.)

Von der Krafft und Würckung.

Dise kreütter bede sampt seind etwas druckener qualitet, móchten villeicht zû den tåglichen bauchflüssen genommen werden, dieweil wie aber jren gegründten namen nicht wissen, wóllen wir auch nit weitters darvon schreiben, dþ kraut soll eingentlich die blútrûr stillen, auch ander bauchflüþ, deþgleichen der weiber kranckheit, ettlich wóllen so jemands dþ kraut in der handt habe, es soll das blút stillen, das mag man erfahren, ettlich pflegen dþ kraut in seiner jugent zûm Sallat zûnemen. (Bauchflüþ, Blútrûr stillung. Sallat.)

bloemen groeien in droge weiden en gras pleten.

Van de namen.

(Pimpinella major, Sanguisorba minor)

Deze kopachtige bloemen namen heb ik niet anders kunnen ervaren dan dat men ze in Gaw tegen Wormbs en Speier Hergots Bertlin noemt, waarvan weet ik niet, mag wel vanwege de bruine kleur deze naam gekregen hebben. Dat andere geslacht zo in Westerich groeit, namelijk dat met de geelbruine kopachtige bloemen eerst beschreven [392] noemen de vrouwen daar Megelkraut, gebruiken dat tot de ganzen wanneer ze de snuf of puf hebben. Daarom dat dit kruid met de bladeren de bevernel gelijk is menen sommige het een Apium te zijn. Het is echter aller ding geen Apium, ettelijke spreken het is vera Pimpinella Italica of Hortensis, bevalt me niet.

Van de kracht en werking.

Deze kruiden beide samen zijn wat droge kwaliteit, mochten mogelijk tot de dagelijkse buikvloeden genomen worden, omdat we echter hun gegronde namen niet weten willen we ook niet verder daarvan schrijven, dit kruid zal eigenlijk de bloedloop stillen en ook andere buikvloed, desgelijks de vrouwen ziektes, ettelijke willen zo iemand dit kruid in de hand heeft het zal dat bloed stillen, dat mag men ervaren, ettelijke plegen dit kruid in zijn jeugd als salade te nemen.

Van Pimpinella kap. xciii.

Het geslacht.

Van het geslacht Pimpinella zijn er twee soorten, groot en wild, tam en klein.

Vorm.

Pimpinella maior of wilde pimpinella. Pimpinella minor of tamme pimpinella.

(Pimpinella major, Sanguisorba minor)

1 De grote of wilde pimpinella heeft lange en ronde stelen die zestig of negentig cm hoog worden.

Daaraan groeien langachtige en rondom gekerfde bladertjes aan lange steeltjes die met tien of twaalf tegenover elkaar staan en als vleugels zijn uitgespreid. Bovenop de stelen groeien ronde hoofdjes die van vele knopjes ineen gedrongen gevormd zijn en als ze open gaan bruinrode bloempjes brengen, als die vergaan dan groeit zaad dat driekantig is. De wortel is lang en dik.

2 De tamme of kleine pimpinella is de wilde van vorm zeer gelijk maar in alle vormen kleiner en van reuk en smaak veel liefelijker. Het heeft tere, dunne en weke steeltjes die een dertig cm of wat meer

hoog worden en met een dun, teer wolletje of haartje bekleed zijn. De bladeren zijn de andere gelijk, maar veel kleiner, van boven groen en van onder blauwachtig. De bloempjes zijn niet zo bruin maar vleeskleurig rood waarin in het midden kleine gele haartjes hangen. De wortel is de andere gelijk maar kleiner.

Plaats.

De wilde of grote pimpinella groeit in droogachtige beemden en wordt rond Vilvoorden veel gevonden. De kleine of tamme wordt hier te lande in de hoven geplant.

Tijd.

Beide de pimpinellen bloeien in juni en soms ook vroeger, en vaak tot in september.

Naam.

Pimpinella wordt tegenwoordig in Latijn Pimpinella, Bipennula, Pampinula en door sommige Sanguisorba genoemd. In Hoogduits Kolbleskraut, Her gots bartlin, Blutkraut en ook Megelkraut. In Frans sanguisorbe.

Natuur.

Pimpinella is droog van naturen tot in de derde graad en koud tot in de tweede en tezamen trekkend.

Kracht en Werking.

Pimpinella die gekookt en gedronken wordt geneest rode loop, stelpt het bloed spuwen, bloedplassen en bij de vrouwen overvloedige menstruatie, de vloed en alle bloedgang. Hetzelfde doet het en zijn verpoederde zaad ook dat met wijn of gestaald water ingenomen wordt of door het groen in de hand te houden als sommigen schrijven.

De bladeren van pimpinella die groen gestampt en op de wonden gelegd worden bewaren en beschermen de wonden tegen alle verhitting en blaren en op dezelfde manier zijn ze goed om op de hete zwellen en zweren te leggen.

Pimpinella is ook een goed wondkruid en wordt in de wondranken tegen de verhitting of overvloedige bloedingen gebruikt.

De bladeren van pimpinella die in wijn gelegd worden en daarvan gedronken verlicht en verheugt het hart. En is goed tegen de beroerte en kloppingen van het hart.